

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 3-4 (152) | str. 259-518

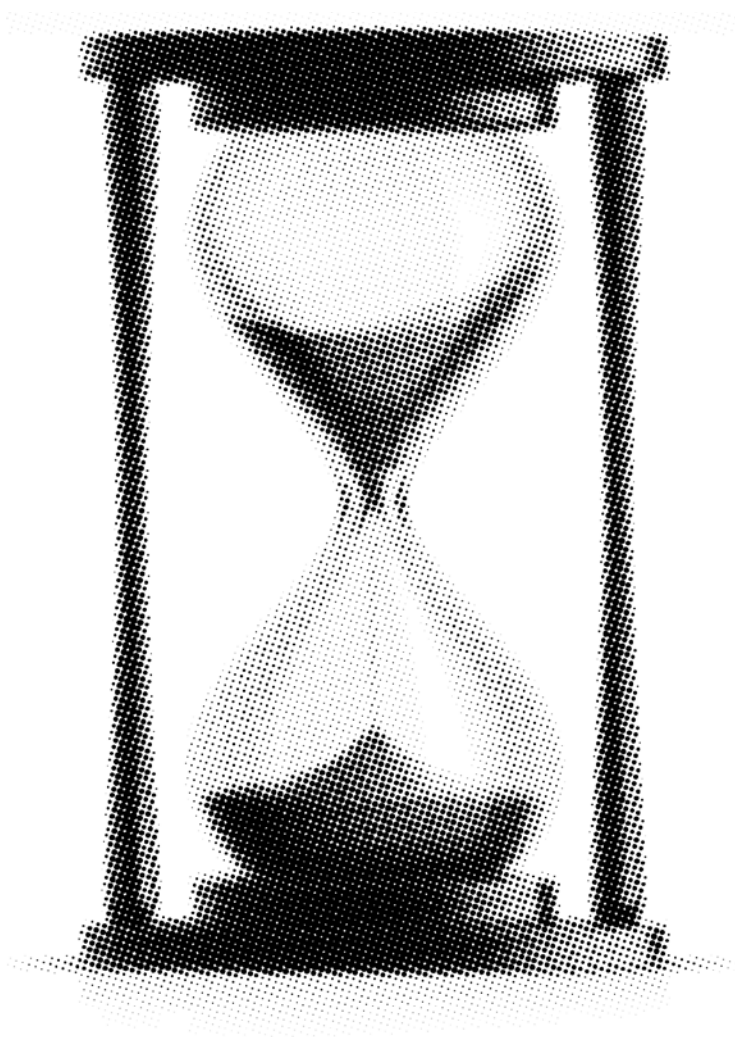

Matjaž Bizjak, *Dipold IV. Katzensteinski v službi Ludvika V. Brandenburškega* • Darja Mihelič, *Po sledih evropskega denarja prve polovice 16. stoletja* • Maria Bidovec, Boris Golec, *Valvasor in Edmond Halley* • Primož Kuret, *Pianistka Lucilla Tolomei Podgornik* • Irena Aysenik Nabergoj, *Ivan Cankar in velika vojna* • Gašper Mithans, *Anton Korošec in jugoslovanski konkordat* • Žarko Lazarevič, *Raznovrstnost, decentralizacija in ekonomska suverenost v Jugoslaviji* • Polona Sitar, *Modernizacija pranja, potrošnja in gospodinjsko delo: Vpliv nakupa pralnega stroja v individualnem gospodinjstvu na uvajanje javnih pralnic v socialistični Sloveniji*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 3–4 (152) | str. 259–518

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Tina Bahovec (SI), dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI), dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR), dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI), dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. oktobra 2015.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina, nemščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200, e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2015: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €, za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €. Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 € in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBASI2X

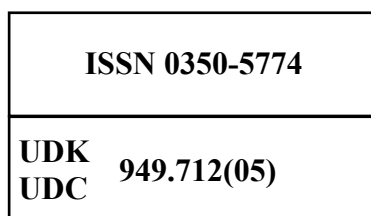
Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

Prelom in tisk: Littera picta, d.o.o., Ljubljana, november 2015

Naklada: 1000 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International editorial Board: Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Charge), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on October 15th 2015.

Translated by: Saša Mlacović (English, German)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2015): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

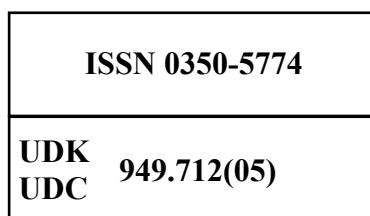
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: Littera picta, d.o.o., Ljubljana, November 2015

Print Run: 1000 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

Matjaž Bizjak , Dipold IV. Katzensteinski v službi Ludvika V. Brandenburškega266–288 Diepold IV. von Katzenstein im Dienst von Ludwig V. von Brandenburg	
Darja Mihelič , Po sledih evropskega denarja prve polovice 16. stoletja290–323 Tracing European Money from the First Half of the 16 th Century	
Maria Bidovec , Boris Golec , Valvasor in Edmond Halley. K vprašanju polihistorjevega članstva v angleški Kraljevi družbi (Royal Society) in posledic prekinjenih stikov z njo324–335 Valvasor and Edmond Halley. On the Question of the Polymath's Membership of the Royal Society and Consequences of His Breaking Off Contact with it	
Primož Kuret , Pianistka Lucilla Tolomei Podgornik336–351 The Pianist Lucilla Tolomei Podgornik	
Irena Avsenik Nabergoj , Ivan Cankar in vélika vojna352–400 Ivan Cankar and the Great War	
Gašper Mithans , Anton Korošec in jugoslovanski konkordat402–424 Anton Korošec and the Yugoslav Concordat	
Žarko Lazarevič , Raznovrstnost, decentralizacija in ekonomska suverenost v Jugoslaviji426–447 Diversity, Decentralisation and Economic Sovereignty in Yugoslavia	
Polona Sitar , Modernizacija pranja, potrošnja in gospodinjsko delo: Vpliv nakupa pralnega stroja v individualnem gospodinjstvu na uvajanje javnih pralnic v socialistični Sloveniji.....448–474 Laundry Mechanisation, Consumption and Housework: The Impact of Purchase of Washing Machines in Individual Households on Introduction of Public Wash Houses in Socialist Slovenia	

Jubileji – Anniversaries

Miroslav Stiplovšek osemdesetletnik (Dušan Nečak)	476–478
Miroslav Stiplovšek - Octogenarian	
France Kresal osemdesetletnik (Stane Granda)	479–481
France Kresal - Octogenarian	

Ocene in poročila – Review and Reports

Siegfried Haider (bearb.), Die Traditionsurkunden des Klosters Garsten. Kritische Edition (Peter Štih)	484–486
Vesna Miović, Mudrost na razmeđu: zgode iz vremena Dubrovačke republike i Osmanskog carstva (Ignacij Voje)	487–490
Boris Golec, Zemljiški gospod Janez Vajkard Valvasor in njegov urbar (Jernej Kotar)	491–493
Karin Almasy: Wie aus Marburgern “Slowenen” und “Deutsche” wurden. Ein Beispiel zur beginnenden nationalen Differenzierung in Zentraleuropa zwischen 1848 und 1861 (Marjan Kordaš)	494–497
Božo Repe, S puško in knjigo : Narodnoosvobodilni boj slovenskega naroda 1941-1945 (Bojan Balkovec)	498–500
Marija Čmak, Junaki neba. Zavezniški piloti med 2. svetovno vojno v Sloveniji (Jože Maček)	501–502
Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti LII/1, LII/2, 2014 (Jože Maček)	503–508
* * *	
Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	510–513
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 68, 2014	515–518
Annual Content of Zgodovinski časopis –Historical Review 68, 2014	

Razprave

Primož Kuret

Pianistka

Lucilla Tolomei Podgornik

UDK 929 Tolomei Podgornik L.

KURET Primož, dr., zasl. prof. Univerze v Ljubljani, Akademija za glasbo, SI-1000 Ljubljana, Stari trg 34, primoz.kuret@gmail.com

Pianistka Lucilla Tolomei Podgornik

Zgodovinski časopis, Ljubljana 69/2015 (152), št. 3-4, str. 336–351, cit. 28

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Razprava odkriva umetnico Lucillo Tolomei Podgornik z Dunaja, poročeno s časnikarjem Franom Podgornikom, in njeno koncertno ter pedagoško delo v Gorici, Trstu in na Dunaju, kjer je leta 1937 umrla. Kot koncertna pianistka je nastopala tudi z orkestrom Filharmonične družbe v Ljubljani in v Trstu. Po preselitvi družine na Dunaj leta 1904 je nastopala kot solistka in v komornih sestavih pred prvo svetovno vojno na Dunaju. Izmed njenih štirih otrok je bila uspešna pianistka najstarejša hči Friderika (1880–1948), ki se je pred drugo svetovno vojno uveljavila v Buenos Airesu, umrla pa je na Dunaju. Lucilla Tolomei je o slovenski glasbi pisala tudi v tedanjih slovenskih revijah (npr. Dom in svet, Slovanski svet), kjer so zanimive ocene tedanjega glasbenega življenja v Sloveniji.

Gljučne besede: Lucilla Tolomei, biografije, glasba, Ljubljana, Gorica, Trst, Dunaj

Avtorski izvleček

UDC 929 Tolomei Podgornik L.

KURET Primož, PhD, Professor Emeritus, University of Ljubljana, Academy of Music, SI-1000 Ljubljana, Stari trg 34, primoz.kuret@gmail.com

The Pianist Lucilla Tolomei Podgornik

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 69/2015 (152), No. 3-4, pp. 336–351, 28 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

The treatise presents the artist Lucilla Tolomei Podgornik from Vienna who was married to the newspaperman Fran Podgornik and her concert and teaching activities in Gorizia, Trieste and Vienna, where she died in 1937. As a concert pianist she performed also with the orchestra of the Philharmonic Society in Ljubljana and Trieste. After the family had relocated to Vienna in 1904, she appeared as a soloist in chamber ensembles in Vienna before World War I. One of her four children, i.e. her oldest daughter Friderika (1880–1948), made a name for herself as a successful pianist in Buenos Aires prior to World War I and died in Vienna. Lucilla Tolomei wrote about Slovene music in Slovene periodicals of the period (e.g. Dom in svet, Slovanski svet) that included interesting assessments of the then music scene in Slovenia.

Key words: Lucilla Tolomei, biographies, music, Ljubljana, Gorizia, Trieste, Vienna

Author's Abstract

Ko sem se ukvarjal z zgodovino ljubljanske Filharmonične družbe (1794–1919),¹ sem med mnogimi umetniki naletel na pianistko Lucillo Theresio Anno Tolomei Podgornik, ki je pustila sled tudi v slovenski glasbeni kulturi. Danes je tako kot številni drugi pozabljena. Pričujoče vrstice naj obudijo spomin nanjo in na njeno delo, ki je obogatilo naše, zlasti primorsko glasbeno življenje. Rojena je bila na Dunaju 28. maja 1854 očetu Vincencu Hyazintu Januariusu Tolomeiu, trgovcu s svilo, rojenemu v Cavaleseju, in materi Dunajčanki Tereziji Pertolas. O njunih prednikih ni nič znanega, ohranil se je le oljni portret Vincenta Hyacinta. Lucilla je študirala klavir na dunajskem konservatoriju pri profesorjih Schmittu in Juliju Epsteinu. Pri zadnjem so med drugimi študirali glasbeni direktor ljubljanske Filharmonične družbe Josef Zöhrer in skladatelj Gustav Mahler. Ohranjena je dokumentacija o njenem študiju,² iz katere izhaja, da je bila vseskozi odlična učenka. Na različnih tekmovanjih je dobila tri zlate in eno srebrno medaljo. Na srebrni je bilo vgravirano: »Dem Talent, dem Fleiß, der Sittlichkeit« (Talentu, pridnosti, etičnosti). Zlate medalje je dobila kot najboljša udeleženka na vsakoletnih tekmovanjih. V tem času je spoznala slovenskega časnika in politika Frana Podgornika in se z njim 4. novembra 1897 poročila. Fran Podgornik (6. julija 1846 Čepovan–16. september 1904 Dunaj) je gimnazijo končal z odliko v Gorici in nato na Dunaju študiral klasično in primerjalno filologijo do 1873 in potem štiri leta arheologijo in filozofijo. Študija ni končal. Na Dunaju je postal leta 1879 tajnik marca istega leta ustanovljenega Slovenskega literarnega društva. Po poroki sta se z ženo preselila v Gorico, kjer je prevzel uredništvo *Soče* do novembra 1882. Septembra 1890 se je družina preselila v Trst, čez pet let – 1895 pa spet na Dunaj, kje je Fran leta 1904 tudi umrl. Sodeloval je pri reviji *Slovan* in dal pobudo za zbirko domačega slovstva in izdajanje spisov že umrlih pisateljev. Med drugim je izdal brošuro *Delavski prijatelj* (Novo mesto 1886), kjer priporoča ustanavljanje strokovnih delavskih organizacij, konsumnih društev, zavarovanje itd. Zagovarjal je nacionalno avtonomijo in sprejem staroslovenskih cerkvenih obredov, ki naj bi obvarovali narodnost. Zahteval je slovenščino v srednjih šolah. Pozneje je polemiziral z Mahničem, ker mu je ta očital, da nagovarja Slovence k prestopu v pravoslavlje in da širi razkolništvo. Polemika se je vlekla več let. Septembra 1890 se je z družino preselil v Trst in se nato čez pet let vrnil na Dunaj. Bil je na čelu gibanja »kulturni panslavizem« in bil mnenja, da je

¹ Kuret, Ljubljanska filharmonična družba.

² Jahresbericht des Wiener Conservatorium 1867–68, 1868–69, 1869–70, 1870–71, 1871–72, 1872–73 ff).

ruščina najprimernejša za skupni jezik vseh Slovanov, medtem ko naj bi avstrijski Slovani načrtovali svoj razvoj na podlagi svojih narečij. Svoje ideje je objavljajal v slovenskih časopisih in se odločil za lastno revijo *Slovanski svet*. Prvi trije letniki so izšli v Ljubljani (1888–1891), pet letnikov v Trstu, nato pa je revija izhajala od septembra 1895 do 1899 na Dunaju. Vseskozi je imel velike finančne težave.³ Po prenehanju izdajanja *Slovanskega sveta* leta 1899 je na Dunaju izdajal *Slavisches Echo* (1899–1904), skupaj s Stjepanom Radićem in Svetozarjem Pribičevićem pa *Glas ujedinjene hrvatsko-srpske i slovenačke omladine*.

Sl. 1: Pianistka Lucilla Tolomei Podgornik leta 1908

V zakonu s pianistko Lucillo so se jima rodili štirje otroci: Friderika, ki je bila tudi uspešna pianistka in učiteljica klavirja v Buenos Airesu, Milan, Emma in Pavel (1887–1947).⁴ Franc Podgornik je umrl po dolgem bolehanju 16. septembra 1904 v Rudolfovi bolnišnici na Dunaju. V nekrologu beremo, da je »živel v večnem pomanjkanju in tudi umrl kakor – revež.« V nadaljevanju izvemo, da je bil altruist, ki »gotovo ni imel vrstnika med Slovenci glede nesebičnosti. Trpel je, a nikdar tožil. Saj nikdar ni mislil na sebe in vse njegovo življenje je imelo ta cilj, kako bi se naš narod navel na poti, ki bi ga dovele do častne in srečne narodne in politične bodočnosti.«⁵ Spomnili so se ga tudi drugi časopisi in omenjali njegovo nadarjenost, večjega vpliva pa si ni mogel pridobiti, ker je bil prevelik fantast in je premalo računal z realnimi razmerami. Tako mu je bilo v življenju vedno slabo postlano in gotovo so materialne skrbi neugodno vplivale na njegovo delo. Kljub pomanjkanju je ostal zvest svojim ciljem.⁶ Pokopali so ga na dunajskem Centralnem pokopališču.

Lucilla se je kot pianistka uveljavila že med študijem na Dunaju, nato pa

³ O Podgorniku gl. obširneje *Slovenski biografski leksikon* 2, 391–393; *Primorski biografski leksikon* 12. snopič. 27–28.

⁴ Za podatek se zahvaljujem g. Franju Meršetu.

⁵ *Edinost*, 20. september 1904, št. 214.

⁶ *Slovenski narod*, 20. september 1904, št. 214.

svojo kariero nadaljevala kot koncertna pianistka in klavirska pedagoginja v Gorici in nato tudi v Trstu. Po vrnitvi na Dunaj je nastopala tudi v avstrijski prestolnici. V Gorici je imela več koncertnih nastopov, tako denimo 1881 ob stoti obletnici goriškega gledališča. Takrat so organizirali več koncertov, pomembnih v evropskem merilu. Sodelovali so razni virtuoz, med njimi tudi Lucilla Podgornik, ki je zaigrala Lisztovo Madžarsko rapsodijo in Bachovo fugo.⁷ V goriški čitalnici je 1882 zaigrala Foersterjeve variacije Po jezeru.⁸ O prireditvi je podpisani Ivan napisal:

»Preteklo nedeljo priredila nam je goriška Čitalnica izredno lepo besedo v občo zadovoljstvo mnogobrojnemu poslušalcem, kateri so bili v istini zagačeni v krasni, prostorni dvorani. Med točkami zanimivega programa odlikovala se je v prvi vrsti Foersterjeva kompozicija variacija o pesmi Po jezeru, - izvršitev je bila tako dovršena v vsakem oziru, da ne najdemo lahko izraza, s katerim bi razodeli zaslužen občudovanje umetnici gospej Podgornik – Tolomei. Na občo željo se je moral ponoviti krasni komad. G. skladatelj bi bil gotovo tudi sam zadovoljen, ko bi bil navzoč.«

Uredništvo pa je menilo, da mora dodati k tej sodbi še naslednje: »Iz umevnih razlogov smo to ugodno kritiko samo na posebno prošnjo sprejeli, dasi smo epitheta okrajšali. Brez zamere.« V čitalnici je nastopila še 17. januarja in 29. aprila 1883. Njen sloves je segel tudi v Ljubljano, kjer so jo povabili, da je 17. decembra 1882 s Filharmonično družbo na spominskem večeru na čast častnemu članu društva Ludwigu van Beethovnu igrala njegov Klavirski koncert v G-duru. Kritika v ljubljanskem nemškem dnevniku Laibacher Zeitung je ob tem koncertu zapisala:

»Po uverturi je zaigrala gospa Lucilla Podgornik-Tolomei iz Gorice (rojena Dunajčanka in učenka dunajskega konservatorija) Beethovnov Klavirski koncert op. 58 v G-duru s spremljavo orkestra. Gospa Podgornik Tolomei se je še v prvih taktih pokazala kot spretna, muzikalno čuteča pianistka, ki razpolaga z lahkoto tehničnih sredstev, s katerimi je s svojim razumevanja polnim igranjem in fino izdelavo detajlov dala Beethovnovi skladbi polno veljavo. Pozneje je igrala še Gito in gondolo Gioacchina Rossinija v Lisztovi priredbi in Mendelssohnovo Jagdlied. V teh delih je pokazala več virtuosne spretnosti svoje igre, kjer je lahko zlasti v prvem delu briljirala s svojim nežnim udarcem, čeravno izbor teh dveh skladb ni bil posrečen, saj takšne stvarce ne sodijo prav v okvir Beethovnovega večera, saj se zdijo vendarle nepomembne. Občinstvo jo je večkrat priklicalo na oder in z viharim aplavzom pokazalo, da je tuja gostja osvojila simpatije poslušalstva s svojo umetniško zrelo igro že pri prvem poskusu ... Večer je bil časten spomina na vele mojstra glasbe, velikega, nesmrtnega Beethovna.«⁹

⁷ Gl. Arbo, *Musicisti di frontiera*,; isti, *La musica a Gorizia nell'Ottocento*, v: *Ottocento Goriziano* (1815–1915); Arbo, *La musica a Gorizia nell'Ottocento*. 220–222.

⁸ Soča, 31. marec 1882.

⁹ Laibacher Zeitung, 18. december 1882.

Sl. 2: Program koncerta 17. 12. 1882 v Ljubljani

Januarja 1883 je priredila v Gorici koncert.

»Prekrasen večer nam je napravila sinoči blaga gospa Podgornikova, rojena Tolomejeva V veliki dvorani društva Concordia, ki je bila krasno razsvetljena, zbralo se je okoli osme ure lepo število izbranega občinstva. Goriško in tukaj bivajoče plemstvo bilo je prav močno zastopano; odlični goriški stanovi in daljni zimski gosti so bili obilno zbrani. Tukajšnja vojaška posadka je štela med navzočimi mnogo svojih udov, oficirjev. Razni stanovi in različni uradi so imeli pri tem večeru svoje zastopnike. Gospe in gospodične so tekmovala po številu z moškim spolom. - Nekaj po osmi uri nastopi oder gospa koncertistinja, ki je bila napravila večerno slavnost, spremljana od g. Dragatina. Poslušalci jo pozdravijo s splošnim ploskanjem. V občo zadovoljnost igrala je na glasoviru prvi kos Rubinsteinovega Tria v G moll; spremljala sta jo vojaka g. Harig na goslih, g. pl. Riesenfelder pa na violoncellu. Zadnja sta imela v tem kosu v primeru s koncertistinja lahko nalogo. — Nastopila je potem gospodična Bagnalasta iz Gorice in je pela dva kosa z lepim, prijetnim glasom, neprestrašeno in natančno. — Tretja točka (kosi za glasovir od Chopina, Schubert-Liszt, D. Scarlattija) je poslušalce očarala; večje mehanične urnosti in gotovosti, lahkote in primernosti od te, katero je gospa Podgornikova pokazala, si človek v tej stroki ne more misliti. Temu se pridružuje neznana moč, s katero razume koncertistinja najgloblje čute in občutke skladateljeve tako natančno navezati na brenčečo struno, da kdorkoli pazi na tako godbo, občuti v duši odmev umetnikovega dihanja in življenja ... Zadnji kos, 2. in 3. stavek Rubinsteinovega Tria, je bil kaj posebnega. Koncertistinja in vojaka so se pokazali pri tej priložnosti kot pravi umetniki. Čudenje in dopadenje med poslušalci je bilo nepopisljivo; nikomur ni bilo žal, da je prišel h koncertu, a vsakdo je želel, da bi pogosto imel priliko kaj takega slišati.« Zanimiv je tudi drugi del tega poročila, ki hvali umetnico, da je dala tiskati vabila za koncert v italijanskem, nemškem in slovenskem

jeziku, ter omenja italijanski časopisi *Corriere*, ki »v svojem okornem, malo blaznem mišljenju ni mogel ravnanja umetnice drugače soditi, ko po uličnih nazorih tukajšnjih italijansko ali furlansko govorečih zagrizencev, katerih očetje so pod Čavnom in pod Mrzovcem nosili slovenske cokle. Ta list bode v oči, ko vidi na goriških zidovih slovenska oznanila, in postane razjarjen kot puran, ko vidi rudeč robec. Obžalujemo tako občutljivost naših dragih someščanov in jim želimo iz srca, da bi se upokojili; v to je treba nekoliko več olike, kakor so jo pokazali do zdaj.«¹⁰

Večji koncert je umetnica priredila štiri leta pozneje, prav tako v *Concordii*. O njem beremo, da je bil dobro obiskan in se »je izvršil tako, kakor se pričakuje le od izborne umetnice. Tudi kdor ni veččak v godbinah zadevah, mora občudovati izurjenost gospe v prebiranju tast na glasoviru, po katerih se gibljejo prsti z nenavadno lahkoto in gotovostjo. Tej izredni popolnosti v gibanju odgovarja enaka popolnost v glasovih in njih raznovrstnem premenjevanji, vsled česar se glasi skladba v resnici tako, kakor se je že nekdaj v skladateljevi duši. Pohvale in priznanja ni bilo ni konca ni kraja.«¹¹

Sicer pa se je posvetila tudi pedagoškemu delu in so njene učenke večkrat javno nastopile.¹² Ko je bila v Gorici slovesna prireditev v spomin umrlemu pisatelju in profesorju Franu Erjavcu, je na njej med številnimi nastopajočimi nastopila tudi Lucilla Podgornik. Igrala je Koncertno parafrazo za klavir o treh jugoslovanskih narodnih pesmih iz Kuhačeve zbirke, ki jo je sama napisala. V obširnem članku, ki je izšel po prireditvi z naslovom »Slava Slovencem«, je člankar navdušeno opisal tudi nastop pianistke:

»Če se je do zdaj vse izvrstno vršilo, reči moramo, da to, kar je sledilo, je bilo nepresegljivo. Gospa Podgornik-Tolomei udarila je ob strune in na enkrat bilo je vse tiho in tiho je ostalo, dokler se je slišal kateri glas, prihajajoč izpod njenih prstov od glasovirovih strun. Brez naznanila in brez opominjanja je vedel vsak, da so to trenutki, v katerih je neumesten vsak glas in vsak dih, ki bi motil umetnico pri glasoviru. In kake melodije in kaki ubrani glasovi polnili so dvorano in bili na ušesa pazljivih poslušalcev, katerim se je v prekrasni skladbi odpiral nov, a obenem tudi znan svet? Nov, ker tako dovršene glasbe mnogi niso še slišali, a star, ker to, kar je gospa igrala, slonelo je na narodni pesmi jugoslovanski, ki po naravnem zakonu oživi srce in zdrami živce, ko jo slišimo. Snov je skladbe, skladba sama. In nje izvršitev bile so popolne, dosegale so svoj ideal in vsem je skoro nehote in nevede vsled naravnega čuta odpiralo uha in srce krasnemu umotvoru. Prehitro potekel je čas precej obširni skladbi in tedaj je sledilo burno ploskanje, kateremu ni bilo konca. Vse je želelo, da bi se bila skladba ponovila; ali tolike nadlege se nikdo ni upal delati umetnici, ki je pri tej besedi iz uljudnosti izredno sodelovala. Vse je bilo polno hvale o tem, kar je navzočim umetnica ponudila s skladbo, katero je prvič v javnosti igrala.«¹³

¹⁰ Soča, 12. januar 1883.

¹¹ Soča, 6. maj 1887.

¹² »Gospa Lucilla Podgornik Tolomei, znana umetnica na glasovir, ki ima v Gorici mnogo učenk, katerim daje poduk v svoji stroki, priredila je bila preteklo nedeljo izpit svojih učenk, katerega se je udeležilo mnogo prav odličnega občinstva. Učenke so pokazale z izvrstnim igranjem, da imenovana gospa ni le velika umetnica, ampak tudi izvrstna učiteljica.« V: Soča, 21. marec 1884.

¹³ Soča, 4. in 11. marec 1887.

Podgornikova je o glasbi tudi pisala. V časopis *Slovanski svet*, ki ga je urejal njen mož, je prispevala nekaj strokovnih glasbenih člankov. Zanimiv je opis tretjega zvezka pesmi za mešani zbor Benjamina Ipavca, *Slovenske pesmi*, ali članek *Slovanstvo ve svých zpěvach – črtice v Kubinem zborníku*.¹⁴ Menila je, da

»sodijo Ipavčeve pesmi med najboljše pri Slovencih. V njih se kaže »duh in jedro, ter je jedino želeti, da bi bile obširnejše po obsegu.« V pesmi Nazaj v planinski raj, se razodeva velika ljubeznivost napeva, umetnosti in milobe v izvršbi, in tudi ponavljanje ne postaje jednolično, ker tudi v ponavljanji je od začetka do konca vedno kaj novega.« Posebej omenja še Hrepenenje po pomladi, Potoku, Vstala je narava in Slovenka.«

Na koncu ugotavlja, da je Ipavčeva glasba vedno zanimiva:

»Sicer lepota in sladkost napevov mu je manj svojstvena, nego pa jednatost in duh: On razvija tako rekoč svoje temata iz jednega glavnega stavka, namesto da bi razpletal nadalje tekoče napeve. Nadarjen je tako, da bi moral priti pri večjih zasnovah svojih skladb do umetnostne glasbe, kakor se je razvila v fugah in sonatah. V tej obsežnosti pa, kakor sklada svoje pesmi, spominja na Roberta Schumanna, ki je v svojih skladbah – posebno za klavir – ustvarjal enako organske tvorbe v najmanjši obliki.«

Podrobneje se je ukvarjala tudi slovanskimi pesmimi, ki jih je izdal Ludvik Kuba (*Slovanstvo ve svých zpěvach*).

V Ljubljanskem zvonu pa je leta 1885 izšel njen najobširnejši prispevek v štirih nadaljevanjih z naslovom *Glasbena vzgoja v Slovencih*. Iz njega posnemamo nekaj misli, ki bi bile lahko aktualne tudi danes. Avtorica govori o glasbenih razmerah med Slovenci, zlasti se je posvetila ljudski pesmi, ki ji je bila podlaga tako za glasbeno vzgojo kot za nastajanje skladb. Kritično se je ozrla na delo Glasbene matice in ugotovila, da se Slovenci še ne zavedajo dovolj pomena in vrednosti glasbene vzgoje. Glasba po njenem mnenju najbolj vpliva na čustva in govori jezik, ki je vsakomur razumljiv. Glavna dela glasbene umetnosti so opere, simfonije in cerkvene kompozicije. Ta glasba je po njenem mnenju najbolj bogata po svoji vsebini, in zato tudi najbolj učinkuje na človeka, vendar je zanjo potrebno veliko znanje in šolanje. Drugi pomembni del so skladbe za posamezne instrumente in pevce. S to vrsto glasbe se pečajo tudi diletanti, ki od nje ne zahtevajo drugega, kakor da si z njo krajšajo čas. Te skladbe nimajo posebne duševne globine in so kakor prava igrača brez vsakega vpliva na srce. Posebej se je avtorica zadržala pri ljudski pesmi, pesmi, ki je namenjena za najrazličnejše priložnosti. Menila je, da je ljudska pesem tudi najbolj primerna za glasbeno vzgojo. Zato je tudi treba ljudsko pesem spodbujati, kajti le na podlagi bogatega in nepokvarjenega pravega narodnega glasbenega zaklada nastanejo neminljiva umetniška dela. Tu se je sklicevala na Frederica Chopina in Antonina Dvořáka. Poleg tega je bila mnenja, da ima ljudska glasba tudi politični pomen.

¹⁴ Lucilla Podgornik, *Slovenske pesmi; ista, Slovanstvo ve svých zpěvach – Črtice v Kubinem zborníku*.

»Zaradi vpliva tujih sosedov je ravno ljudstvo majhnega naroda v nevarnosti, da se uda tujim vplivom in se izneveri domačemu duhu ter tako počasi izgublja okus za domače loge, za domače petje. S tem se godi narodu velika škoda, saj slovenska ljudska pesem izginja in jo nadomešča veliko slabše petje. Slovenske ljudske melodije ustrezajo kljub svoji preprostosti popolnoma zahtevam prave glasbe, saj imajo dobro simetrijo, lepe melodije in naravno, preprosto harmonijo ter zvesto izražajo bodisi šaljivost, bodisi otožnost.«

Avtorica potem navaja, da je z začudenjem opazila, da v goriški okolici otroci (pastirji) in odrasli fantje skoraj ne prepevajo drugih kakor italijanske (furlanske) pesmi. To je obžalovala tudi s pedagoškega in muzikalnega stališča, saj imajo te tuje pesmi nekaj tujega, ki je docela slabo.

»Zato je potrebno skrbeti za pravo ljudsko petje, kajti utrjenje in širjenje domače glasbe je ne samo glasbeno-estetsko in s tem združeno kulturno in še posebej politično pomembno. Za prijatelje slovenske glasbe je najprej pomembno, da spoznavajo glasbene zaklade, ki se nahajajo med narodom, da tako presodijo obseg in vrednost te glasbe. Prva stvar onih, ki se zanimajo za stvar je, da skrbijo za zbirke in kritični pregled starih domačih ljudskih pesmi.« Na tem mestu omenja zbirko pesmi Josipa Kocijančiča in postavi zahtevo po načrtnem zbiranju ljudskih pesmi, kar bi najbolje opravila Glasbena matica v Ljubljani. Od nje bi tudi pričakovali kritičnega pregleda teh pesmi in navaja kot zgled Kuhačevo zbirko jugoslovanskih pesmi.

Posebej se nato zadrži ob Jenkovem Napreju, za katerega sodi, da ni primeren za občo ljudsko pesem:

»Tekstu bi bilo namreč potrebno dati za podlago staro slovensko pesem. Glasbena matica pa bi morala ustanoviti odbor, ki bi poslane pesmi presojal z glasbenega, narodnega in pedagoškega stališča. Kar bi našli slabega, bi bilo treba v javnih kritičnih razpravah posebej obravnavati in označiti kot ničvredno. Šele potem ko oživi cvet ljudske glasbe zopet v ljudstvu, potem šele nastanejo rodovitna tla, iz katerih utegne zrasti tudi prava umetna glasba. Vse kar je tujega in neprimerneza je treba iztrebiti.« V več nadaljevanjih je avtorica analizirala stanje glasbene kulture na Slovenskem in podčrtala, da bi morala Glasbena matica takoj z vsemi silami pričeti delovati v zbiranju ljudskih pesmi in prav tako bi morale ljudske šole poskrbeti za veselje do petja med otroki. Zato pa je treba zahtevati, da učiteljska ustrezno izobrazijo svoje dijake. Predlagala je tudi ustanavljanje pevskih skupin med fanti, ki bi med seboj tekmovali in bile najboljše tudi nagrajene. Prav tako se je kritično lotila čitalnic in njihovih sporedov, ki bi morali počasi vzgajati občinstvo tudi za zahtevnejša glasbena dela. Svoja razmišljanja je strnila v štiri točke: glasba je za ljudstvo potrebno vzgojno sredstvo; na narod deluje samo narodna pesem in umetna glasba, ki pa mora imeti korenine v ljudski glasbi; za gojitev ljudske glasbe bi morali Slovenci ustanoviti uspešno organizacijo, zlasti, ker jim ravno zdaj preti »glasbeno iznarodenje«.

In končno:

»Takšno organizacijo bi morali vsi podpreti z darili, Glasbena matica naj postane glasbeno središče in prevzame iniciativo za glasbeno vzgojo na vseh ravneh.« Posebej se

Dve od navedenih skladb je igrala pianistka tudi na koncertu v Gorici istega leta 3. maja v dvorani Concordia. List *Soča* je najavil njen koncert že 29. aprila in objavil tudi spored. Poleg omenjenih Webrovih skladb je igrala še Chopinovo Balado v g-molu, Lisztovo Campanello in sodelovala pri izvedbi Gounodove Serenade za glas, čelo in klavir (skupaj s pevko Pepino Alberi in čelistom Pinlom). Koncertno skladbo za klavir in orkester je spremljala na drugem klavirju Terka Ambrozy. Povabilo na ta koncert se zaključuje:

»Prijeteljem lepe godbe zadostovalo bo to naznanilo, umetnica, katero so nedavno občudovali v čitalnici, ne potrebuje naše priporočbe. Kdor hoče slišati umetne skladbe umetno igrane, imel bo k temu priliko tisti večer.«¹⁶

Tudi kritika po koncertu je bila pozitivna. Koncert je bil dobro obiskan

»in se je izvršil tako, kakor se pričakuje le od izborne umetnice. Tudi kdor ni večšak v godbenih zadevah, mora občudovati izurjenost gospe v prebiranju tast na glasoviru, po katerih se gibljejo prsti z nenavadno lahkoto in gotovostjo [...] Pohvale in priznanja ni bilo ni konca ne kraja.«¹⁷

V presojo posameznih skladb pa se poročevalec ni spustil. Lucilla Podgornik je nastopala tudi v Trstu. Tako jo omenja tržaški stolni organist in muzikolog Giuseppe Radole v svoji knjigi o tržaškem glasbenem življenju.

»Treba se je spomniti dunajske pianistke Lucille Podgornik, ki je s Hellerjem imela ciklus avdij o zgodovinskem razvoju sonate za violino in klavir. Po sledeh Podgornikove je prišel z Dunaja pianist Adolf Skolek, ki ga starejši imamo še danes v lepem spominu zaradi njegovih didaktičnih sposobnosti.«

Violinist Julius Heller (1839–1901) je bil vodja Schillerjevega društva v Trstu. Pogosto je nastopal tudi v Ljubljani. Zlasti odmeven je bil njegov nastop ob 100. obletnici Beethovnovnega rojstva, ko je na filharmoničnem koncertu igral Beethovnov Violinski koncert. Heller je organiziral sredi devetdesetih let tudi koncerte bolj modernega tipa. Tako je leta 1894 Lucilla Podgornik igrala Lisztov Klavirski koncert št. 1.¹⁸ Tudi Adolf Skolek je bil gost v Ljubljani. O Hellerju in Schillerjevem društvu piše tudi Julij Kugy. To društvo je imelo za Trst velik kulturni pomen. Kugy piše o njegovem vodji:

»Glasbeno vodstvo je bilo zaupano enemu najgenialnejših muzikov, kar sem jih srečal v svojem življenju, Juliusu Hellerju. Bil je Hellmesbergerjev učenec, koncertni mojster in violinist, poklican, da doseže svetovno slavo, pa je že kmalu začel zanemarjati svojo čudovito tehniko. Ponašal se je z izrednim okusom, blestečo duhovitostjo, redko široko izobrazbo, z velikimi življenjskimi izkušnjami in s trdnim nastopom odrezavega svetovljana. Bil je zares božanski Beethovnov interpret. Slišal sem domala

¹⁶ Soča, 29. april 1887, št. 18.

¹⁷ Soča, 6. maj 1887, št. 19.

¹⁸ Giuseppe Radole, *Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750–1950)*, 158–159 in 177.

vse velike goslače svojih časov, toda nobeden me ni pri dirigiranju Beethovnovih kvartetov ali ob izvajanju čudovitega violinskega koncerta bolj prevzel kot Julius Heller. On, ki je segal nad vse druge za stolp visoko, se je zadovoljil s svojim tako skromnim glasbenim mestom v Trstu. In vendar mu je bila božja dobrota položila v zibel darove, ki bi ga usposobili za najvišje. Pozneje sem se mu močno približal. Postal sem njegov učenec v harmoniji in generalbasu, veliko sem z njim muziciral. Tudi v Schillerjevem društvu sem bil desetletja ob njegovi strani sprva kot upravni svetnik, pozneje pa kot eden od treh ravnateljev.«¹⁹

Ko se je družina Podgornik preselila na Dunaj, je tudi o Lucillini koncertni dejavnosti nekaj podatkov. Na koncertu 6. februarja 1896 je igrala naslednje skladbe: Volkmann, Variacije na Händlovo temo, Bachovo orgelsko tokato v d-molu, prirejeno za klavir, Schubertove tri skladbe iz zapuščine, Griegov Preludij, Air in Rigaudon iz Holbergove suite ter Rubinsteinovo Tarantello op. 6. Skupaj z violinistom Alf. Webrom in čelistom Franzem Schmidtom pa je odigrala Trio v f-molu Wilhelma Weckbeckerja. Na koncertu je nekaj pevskih točk zapela Martha Gey. Njeni koncerti so našli odmev tudi v tržaškem tisku. Tako je Triester Zeitung poročal, da je imela koncert na Dunaju. Pri tem citira dunajski časopis Neue Freie Presse, ki je o dogodku poročal takole:

»Gospa Tolomei, učenka profesorja Epsteina, ki je leta delovala v Trstu kot ugledna učiteljica, se je na Dunaju zopet vpeljala s soarejo in dobila za svojo ognjevitto igro zaslužen živahen aplavz. Upamo, da bomo izvrstno pianistko posebno na komornih koncertih večkrat srečali. Trst je doletela izguba, ki jo bo tudi gospod Heller občutil. Ene naših najboljših umetnic ne bo tako lahko enakovredno nadomestiti in ji najti enakovredno, glasbeno nadomestilo.«²⁰

Pisec je mnenja, da sodi Luccilla Tolomei med priznane in priljubljene pianistke dunajskega občinstva.

Iz publikacije Frommes Musikalische Welt Notiz Kalendar, ki jo je izdajal Theodor Helm vsako leto, izvemo nekaj o njenih nastopih na Dunaju v letih 1897, 1899, 1900. Leta 1897 beremo, da je »*nastopila iz Trsta na Dunaj se vračajoča pianistka Lucille Tolomei*«. ²¹ Tudi leta 1899 jo avtor omenja kot pianistko iz Trsta. Prav tako podatek v isti publikaciji za leto 1899 navaja, da je nastopila v sezoni 1898/99 in nato leta 1900. ²² Njene koncerte omenjajo tudi drugi avtorji. Tako poroča Georg Haver, da je nastopila 15. aprila 1898 v dvorani Bösendorfer Lucilla Tolomei, »ena najboljših učenk Juliusa Epsteina«. Na koncertu so nastopili še pevka Ella Kunwald, pianistka Marie Baumayer in skladatelj samospevov Robert Gounod. Program je navajal »solidno, deloma tudi resno glasbo: Beethovno sonato op. 111, Schubertov Impromptu v f-molu, Brahmsov Scherzo v es-molu, Saint-Saensove *Variacije* na Beethovno temo (za dva klavirja), Lisztovo Rusko melodijo (Rossignol) in

¹⁹ Julius Kugy, Delo, glasba in gore. Ljubljana, 1966, str. 19–20.

²⁰ Triester Zeitung, 10. februar 1896 in Neue Freie Presse, 9. februar 1896, št. 11801.

²¹ Frommes musikalische Welt – Notizkalendar für das Jahr 1897 (red. Dr. Theodor Helm), 80.

²² Eb. 1899, str. 63 in 1900, str. 62.

Moszkowskega Tarantello. Program je dal koncertantki priložnost, da je uveljavila svojo vseskozi zrelo, premišljeno, z razumom in čustvom polno, moško solidno in tehnično popolno igro.«²³ Iz iste publikacije izvemo o nastopu 22. decembra 1900, ki ga je organiziralo Orkestrsko društvo za klasično glasbo. Skupaj s pianistko Margarete Demelius sta igrali Bachov *Dvojni koncert* za klavir in orkester. Lucilla Tolomei, ki jo pisec predstavlja kot iniciatorico »novih poučnih predavanj, je nastopila 7. novembra 1901 v dvorani Bösendorfer na »Italijanskem kompozicijskem večeru«, pri katerem so sodelovale še Fani Čampa, Josefine von Statzuer in Marie Baumayer. Kritika hvali posrečen izbor skladb in Lucilla Tolomei zasluži največjo pohvalo. Tako je bil večer za prijatelje stare glasbe poln užitka.« Na sporedu so bile predelave za klavir Frescobaldija, Vivaldija, J. S. Bacha, Paradisija in Scarlattija ter sodobnejših, kot denimo Sgambattija.²⁴

Leta 1906 (že po moževi smrti) je 23. februarja priredila Bachov večer, kjer so sodelovale še na Dunaju in v svetu uveljavljena pevka Fani Čampa (nečakinja Gustava in Benjamina Ipavca, članica Prvega avstrijskega damskega kvarteta), Helena Kröker, Robert Zeiler, Josef Roubicek in njena hči Friderika. Na programu so bila naslednja dela: Bach, Koncert v a-molu za violino, flavto in klavir s spremljavo kvinteta, sopranska arija z obligatno spremljavo violine iz kantate št. 98 Hörst, ihr Augen, auf zu weinen, nato duet za sopran in alt z obligatno violino iz kantate št. 91 Die Armut, so Gott auf sich nimmt, orgelski preludij in fuga v h-molu v Lisztovi klavirski priredbi. Sledile so Lucilline priredbe Bachovih skladb za klavir: Preludij, gigue, rondeau, passepied, orgelska *tokata* v D; za konec sopranska arija z obligatno flavto iz kantate št. 39 in *Koncert* C-duru za dva klavirja s spremljavo kvinteta. Koncert je ocenil kritik Kastner v časopisu Wiener Signale für die musikalische Welt:

»K bleščečim točkam letošnje koncertne sezone sodi brez dvoma mnogo preskromno kot »Bachov večer« označeni užitka polno izvajanje gospe Lucille Tolomei v dvorani Bösendorfer. Pazljivo poslušajoče občinstvo, viharini aplavzi, predvsem pa tako pietetno kakor tudi umetniško popolno izvedba dveh koncertov, so bili signatura večera. Koncert v a-molu za klavir, violino, flavto, s spremljavo dvojnega godalnega kvarteta (delo je izšlo pri Schottu v Mainzu), kakor tudi dvojni koncert v C-duru s čudovitim srednjim stavkom v a-molu, je igrala gospa Tolomei neprekosljivo lepo. Pri drugem koncertu je imela popolnoma enakovredno partnerko v svoji še mladi hčerki, gospodični Frideriki Podgornik. Gospa Tolomei se je dokazala tudi v solističnih točkah, med njimi preludij in fuga v h-molu (Lisztova transkripcija) in orgelska tokata v d-molu (v lastni transkripciji), z moško močjo in vztrajnostjo. Manjše skladbe iz I., II. In V. partite so bile mojstrski dosežek fine, sijajno izdelane tehnike [...] rad bi poudaril, da so redne ponovitve takšnih koncertov Bachovih skladb najboljšo sredstvo, da rešijo naš čas pred trpljenji gospodov Pfitznerja, Strauša, Reuša idr. Vsekakor pa je stvar drugačna pri izvedenih arijah z obligatno flavto ali violino. Prav tako kakor je Bach moderen v klavirskem stavku, so zastarele te sopranske in altovske arije, prav tako pri Glucku, od katerega so pravzaprav lahko prestali sodbo časa le zbori (Bülowa priredba) in uverture. Za naslednje ponovitve teh Bachovih večerov bi bilo priporočljivo, klavir

²³ Georg Haver, Club der Wiener Musikerinnen. Geschichte und kulturpolitische Bedeutung von ihrer Gründung 1886 bis zur Gegenwart. Dissertation, Universität Wien, 1998.

²⁴ *Musikalische Presse*, X. Jg., Nr. 43, 10. november 1901, str. 579.

postaviti pred instrumentaliste. Sodelujoče dame Čampa in Kröker so se trudile z zastarelimi arijami, gospoda Roubicka (flavta) deloma ni bilo slišati, koncertni mojster Dunajskega koncertnega združenja, gospod Zeiler, je igral nasprotno deloma robato, in tudi ni bil dorasel v predvajanju svoji partnerki. – 'Dunajska kritika' je 'blestela' s svojo nenavzočnostjo. Gospa Tolomei je premalo cenjena umetnica. Vsaj jaz nisem slišal nobene boljše dunajske pianistke. Njena izvedba Bachovega in Lisztovega Preludija in fuge v h-molu me je spominjala kar najbolj živo na vtise, ki sem jih ohranil v spominu iz leta 1872 pri igranju mojstra Franza Liszta v Weimarju ...»²⁵

Podatkov o njej po letu 1916 ni več.²⁶ Najstarejša hčerka, Friderika (1880 Gorica–1948 Dunaj), je študirala klavir in se je preživljala kot učiteljica klavirja. Nekaj časa je živela v Buenos Airesu, še pred začetkom druge svetovne vojne pa se je vrnila na Dunaj, kjer je tudi umrla. Najmlajši sin Paul, rojen 21. 12. 1887 v Gorici, je študiral na Dunaju strojništvo in študije končal leta 1912. Na koncu študija je bil zaposlen na Dunaju v podjetju Etrich-Werken, kjer je imel velike zasluge pri razvoju znanega letala Taube (Golob). Podgornik je sam konstruiral in izdeloval letalske modele in že leta 1908 zmagal na modelarskem tekmovanju na Dunaju. Pozneje je izdal modelarske priročnike in postal član uredništva knjige *Buch des Fluges*, katere trije zvezki so izšli na Dunaju v letih 1911–12. Pri istem tovarnarju je delal v letih 1911–13 tudi Stanko Bloudek.²⁷ Nekatera njegova dela so izšla še po drugi svetovni vojni. Po diplomi ni dobil zaposlitve v Avstriji in je odšel v Nemčijo (Dortmund, Hamborn). Leta 1916 je bil zaposlen kot konstruktor letalskih motorjev v Dunajskem Novem mestu in Budimpešti. Ker po vojni ni mogel dobiti službe, je šel leta 1920 kot učitelj na tehnično visoko šolo v Hildburghausen. Od leta 1923 pa je delal kot oblikovalec na šoli za strojništvo v Dessauu. Pavel je iz nacionalnih razlogov že leta 1912 spremenil priimek iz Podgornik v Paul Hermuth, ker tedaj menda kot inženir na Dunaju ni mogel dobiti dela. Pod tem imenom je že prej objavljaval svoje prispevke. Tudi mati Lucilla in sestra Friderika sta pozneje vložili prošnjo za spremembo priimka, ker ju je Paul želel povabiti k sebi v Hildburghausen, kjer je tedaj živel. Odobritev sta dobili leta 1922, vendar se v Nemčijo nista preselili. Paulu so se v zakonu z ženo Sophie, roj. Horn (poročila sta se 1923), rodile tri hčere: Waltraud, Sigrid in Mathilde, poročena Erben, ki je očitno podedovala glasbeni talent po stari materi Lucilli. Talent je prešel tudi na vnuke, saj je eden od njih danes koncertni mojster znamenitega orkestra Gewandhaus v Leipzigu. Pavel Podgornik Hermuth je umrl leta 1947.²⁸

Lucilla je stanovala na Dunaju med leti 1915 in 1922 v Boltzmanngasse 19/III/22 kot Lucilla Podgornik, od tega leta dalje pa kot Lucilla Hermuth. Umrla je 16. avgusta 1937 na Dunaju.

²⁵ Kastner, *Das Bach-Konzert der Frau Lucilla Tolomei – Podgornik*, v: *Wiener Signale für die musikalische Welt*, št. 7, 22. 3. 1906.

²⁶ Gl. *Wiener Adressbuch Lehmann*: do 1905 navaja Lucillo kot Podgornik, koncertantko in klavirsko učiteljico, od leta 1906–17 kot Tolomei, od 1915 naslov: Boltzmanngasse 19.

²⁷ Sandi Sitar, *Prvi med slovenskimi letalskimi modelarji*. *Revija Obramba* 2012, 53–55.

²⁸ Za podatke in sliko Lucille Tolomei Podgornik Hermuth se zahvaljujem gospemu Corneliu Toaspernu (Bitterfeld-Wolfen) in Katharini Mau (Born).

Viri in literatura

Periodika

Edinost

Jahresberichte des Wiener Conservatoriums 1867–1873

Laibacher Zeitung

Musikalische Presse

Neue freie Presse

Slovenski narod

Slovanski svet

Soča

Triester Zeitung

Wiener Adressbuch Lehmann 1905–1915

Literatura

Arbo Alessandro, *Musicisti di frontiera*, Edizioni della Laguna S.R.I. Gorizia 1998.

Arbo Alessandro, La musica a Gorizia nell' ottocento, v: *Ottocento Goriziano* (1815–1915). Editrice Goriziana (Gorizia 1991), str. 220–222.

Haver Georg, *Club der Wiener Musikerinnen. Geschichte und kulturpolitische Bedeutung der Vereinigung von ihrer Gründung 1886 bis zur Gegenwart*. Dissertation. Universität Wien 1998 (tipkopsis).

Helm Theodor (Hg.), *Frommes musikalische Welt – Notizkalender für das Jahr 1897*, letnik XXII. Wien, str. 80.

Kastner (Rudolf ?), Das Bach-Konzert der Frau Lucilla Tolomei – Podgornik, v: *Wiener Signale für die musikalische Welt*, št. 7, 22. 3. 1906.

Kugy Julius, *Delo, glasba in gore*. Ljubljana 1966.

Kuret Primož, *Ljubljanska filharmonična družba 1794-1919*. Ljubljana, Nova revija 2005.

Podgornik Lucilla, Slovenske pesmi, v: *Slovanski svet*, 25. april 1888, št. 8, str. 132.

Podgornik Lucilla, Slovanstvo ve svých zpěvech – Črtice v Kubinem zborniku, v: *Slovanski svet*, 10. januar 1889, št. 1, str. 9–11.

Podgornik Lucilla, Glasbena vzgoja v Slovencih, v: *Dom in svet* V/5, str. 276–280, 342–348, 401–404, 465–468.

Primorski biografski leksikon (Gorica 1986).

Radole Giuseppe, *Ricerche sulla vita musicale a Trieste (1750-1950)*. Trst 1988.

Sitar Sandi, Prvi med slovenskimi letalskimi modelarji, v: *Revija Obramba* 44 (2012), št. 2, str. 53–55.

Slovenski biografski leksikon 2 (Ljubljana 1933–1952).

SUMMARY

The Pianist Lucilla Tolomei Podgornik

Primož Kuret

Lucilla Tolomei (1854–1937), a native of Vienna, was one of numerous artists to perform at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century in Slovenia. She was an excellent student of the Conservatoire in Vienna under Prof. Julius Epstein. Her excellent performances during her student years brought her a series of awards and medals. In Vienna, she met Fran Podgornik (1846–1904), a student from Čepovan. He did not finish his studies, but he married Lucilla. After the wedding they moved to Gorizia, where he took over the editorship of the newspaper *Soča*. He was actively involved in the magazine *Slovan* and published the magazine *Slovanski svet*. In September, the family relocated to Trieste and in 1895 back to Vienna, where Fran Podgornik died. In his writings, he advocated the national autonomy, acceptance of Old Slavic rites, he polemicalised with Mahnič, who reproached him for inducing Slovenes to convert to Orthodoxy and for spreading heresy. After his death, a series of obituaries was published in Slovene newspapers brought up his talent, selflessness, but also the fact that he did not consider real circumstances to a sufficient degree. His marriage with Lucilla produced four children (Friderika, Milan, Emma, Pavel). Lucilla continued her career in Gorizia, where she always appeared with great success. In her concerts she also performed Foerster's piece *Po jezeru* along with numerous well-known concert compositions by Liszt, Chopin, Mendelssohn, Bach, etc. She was an outstanding pianist and was as such invited also to Ljubljana where she performed twice with the orchestra of the Philharmonic Society and the conductor Josef Zöhrer. In the first appearance, in 1882, she played Beethoven's Piano Concerto in G major, in her second appearance, in 1887, she performed Karl Maria Weber's Concert Piece for Piano and Orchestra. She also played Invitation to Dance by the same composer. She devoted herself also to teaching and her students were—according to newspaper reports—successful performers. Her appearance in Gorizia at the condolence ceremony in memory of the late author and professor Fran Erjavec was particularly notable. She wrote about music as well. She wrote a favourable review of Benjamin Ipavec's work in her husband's magazine *Slovanski svet*. She analysed in detail Slavic songs that were published by Ludvik Kuba. In 1885, her most comprehensive newspaper article entitled Musical Education in Slovenes appeared in *Ljubljanski zvon* in four instalments, in which she gives a critical review of the Slovene music circumstances and provides suggestions for improvements thereof. Following the relocation to Trieste, she performed as a concert pianist along with Julius Heller, director of the Schiller Society in Trieste, who was an excellent violinist. When the family moved to Vienna, data on her concert activities are found in various publications, praising her as an outstanding artist and one of Prof. Epstein's best students. She performed also after her husband's death,

occasionally with her daughter Friderika. Later on, after 1916 there are no existing data about her. Her daughter Friderika continued her career in Buenos Aires, but she returned to Vienna prior to World War I, where she died in 1948. The career of her youngest son Pavel (1887–1947), who studied engineering in Vienna, was also interesting; he is credited with the development of the famous aeroplane Taube (Pigeon). He produced and constructed model aeroplanes and later on worked as an aeroplane engine constructor. Since he could not find appropriate employment, he left for Germany, but had in 1912 prior to his departure, for national reasons changed his last name from Podgornik to Hermuth. Later on, his mother Lucilla and sister Friderika had also submitted an application for the change of their last name (1922). Pavel's marriage produced three daughters. His youngest daughter Mathilde made a name for herself as a pianist, her son is currently concertmaster of the renowned Gewandhaus orchestra in Leipzig.

Lucilla lived in Vienna up to 1922 as Lucilla Podgornik, and from 1922 onward as Lucilla Hermuth. She died on August 16, 1937 in Vienna.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 69 | 2015 | št. 3-4 (152) | str. 259-518